

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Стоян Петков Маринов

катедра „Икономика и организация на туризма”, Икономически университет-Варна, научна специалност „Икономика и управление (туризъм)”

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.9 Туризъм, по научна специалност „Икономика и управление на туризма” за нуждите на катедра „Туризъм“ при Стопански факултет в Югозападен университет „Неофит Рилски“- Благоевград.

Автор на дисертационния труд: Десислава Светославова Павлова

Тема на дисертационния труд: Бенчмаркинг на дестинации за винен туризъм.

Основание за представяне на рецензията: Заповед № 3373 / 13.12.2017 г. на Ректора на ЮЗУ-Благоевград.

1. Представяне на докторанта

Десислава Павлова е родена на 11 април 1980 г. Средното си образование завършва в Природо-математическа гимназия "Добри Чинтулов" в гр. Сливен.

В периода 2003-2013 г. Десислава Павлова придобива последователно три бакалавърски и две магистърски образователно-квалификационни степени в Шуменски университет "Епископ Константин Преславски" както следва:

- ОКС „бакалавър“ с професионална квалификация „Учител по География и Биология“ (2003 г.);

- ОКС „бакалавър“ с професионална квалификация „Специалист еколог“ (2003 г.);
- ОКС „магистър“ с професионална квалификация „География на рекреацията и туризма“ (2004 г.);
- ОКС „магистър“ с квалификация "Екология и опазване на околната среда" (2005 г.);
- ОКС „бакалавър“ с професионална квалификация "Педагогика на обучението по биология и химия" (2013 г.)

През 2014 г. – Десислава Павлова е зачислена като докторант редовна форма на обучение в катедра „Туризм“ при Стопански факултет на ЮЗУ-Благоевград.

Десислава Павлова започва професионалната си кариера през 2006 г. на длъжност „Учител по биология“ в V СОУ "П. К. Яворов", гр. Сливен. Работи като учител по биология и здравно образование в Професионална гимназия по икономика „Проф. Д-р Димитър Табаков”, гр. Сливен (2010 – 2011г.) и като учител по география и икономика и биология и здравно образование в Основно училище „Свети Климент Охридски”, с. Блатец, Община Сливен (2011 – 2012 г.).

Десислава Павлова има богат опит в държавната и общинската администрация, свързана с регионалното планиране и развитие. В периода 2007-2014 г. заема длъжностите „Младши специалист“ в отдел „РПР”, дирекция „Техническо съдействие, координация и управление на регионални програми и планове“ (ТСКУРПП) в Областна администрация Бургас (2007 – 2008 г.); „Младши специалист“ в Главна дирекция "Регионална политика и системи за управление" (РПСУ) в Министерството на регионалното развитие и благоустройството (2008 – 2009 г.); „Технически сътрудник на заместник областен управител“ в Областна администрация Сливен (2009 – 2010 г.); „Главен експерт“ в отдел

„Проекти, програми и икономическо развитие“ в Общинска администрация Сливен (2012 – 2014 г.).

Десислава Павлова е участвала в провеждането на редица краткосрочни обучения и курсове, посветени на опазването на околната среда, регионалното планиране, устойчивото развитие и отговорния туризъм, анимацията в туризма и др.. Има участие в три проекта: проект „Застъпници за пътна безопасност“ на сдружение „Отворена младеж“ по програма „Младежта в действие“, гр. Сливен, 2013г.; проект „Изграждане на равенството“ по програма „Младежта в действие“ с партньори от Италия, Испания, Румъния и Испания, (2013г.); проект „Регион Сливен – кръстопът на традиции, култури и епохи“ като специалист „Маркетинг и реклама“ с партньори общините Сливен, Котел и Твърдица по ОП „Регионално развитие“ 2007-2013 г. (2012г.)

Десислава Павлова владее на добро равнище английски, френски и руски език.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

2.1. Оценка на обема и структурата

Представеният за рецензиране дисертационен труд е с общ обем 220 стандартни страници, в т.ч. съдържание (1 стр.), списък на фигурите (3 стр.), списък на таблиците (1 стр.), списък на съкращенията (1 стр.), увод (8 стр.), изложение (174 стр.), заключение (3 стр.), списък на използваната литература (11 стр.), 8 приложения (17 стр.).

Обемът на дисертационния труд е достатъчен и позволява на докторанта да представи теоретичните си познания и постигнати резултати от проведеното емпирично проучване по темата за сравнителния анализ на дестинации за винен туризъм с цел извеждане на техните конкурентни предимства.

Изложението е представено чрез стандартна за дисертационна разработка структура, която се състои от три основни части (глави) с общо 7 параграфа. Илюстративният и доказателственият материал в рамките на изложението включва 14 таблици и 61 фигури.

Цялостната структурата на дисертацията в общи линии е правилна, като е постигнат сравнително добър баланс между обема на трите съдържателни глави.

2.2. Оценка на актуалността на темата.

На първо място актуалността на темата се обуславя от големия потенциал за развитие на винения туризъм в България в контекста на експанзията на въпросния специализиран вид туризъм в световен мащаб.

На второ място темата е актуална поради липсата на теоретико-приложен регионално-стратегически подход в управлението и маркетинга на винения туризъм в страната. Прилагането на подхода изисква инструментариум за сравнителен анализ и идентифициране на конкурентните предимства на обособените дестинации за винен туризъм.

Разработването на бенчмаркинг модел за анализ и оценка на лозаро-винарските райони като дестинации за винен туризъм на примера на България определено е научна новост в туристическата теория с приложимост в туристическата практика.

2.3. Оценка на тезата, обекта, предмета, целите и задачите на изследването

Уводът на дисертацията очертава научно-методологическата рамка на разработката.

Като обект на изследването е посочен „продуктът на винения туризъм в България на ниво дестинация (лозаро-винарски район)“. Разграничен е предметът на изследването, а именно „бенчмаркингът като специфичен метод за повишаване на конкурентоспособността на дестинацията за винен туризъм“.

Формулираната изследователска теза на дисертацията е логична, отразява замисъла на разработката и гласи, че определянето и подобряването на конкурентната позиция на дестинацията за винен туризъм е функция на използването на метода на бенчмаркинга.

Поставена е значима основна научна цел на изследването: „да се предложи и апробира модел за бенчмаркинг на дестинации за винен туризъм“.

Целта е предметена в седем конкретни изследователски задачи, способстващи нейното постигане:

Първо, изясняване на теоретично-методологичните аспекти на конкурентните предимства на винения туризъм.

Второ, разглеждане на метода на бенчмаркинга в туризма;

Трето, определяне на критериите и показателите за бенчмаркинг на лозаро-винарски райони като дестинации за винен туризъм;

Четвърто, създаване на модел за бенчмаркингово изследване;

Пето, определяне на показателите и процесите в лозаровинарските райони, които ще бъдат съпоставяни;

Шесто, разкриване на причините за различията между сравняваните дестинации за винен туризъм;

Седмо, извеждане на насоки за постигане на конкурентни предимства на лозаро-винарските райони като дестинации за винен туризъм

2.4. Оценка на методическия инструментариум.

За постигане на целта на разработката и изпълнение на произтичащите от нея задачи докторантът използва подходящи методи като писмено и онлайн анкетно проучване за събиране на първични данни по петстепенната скала на Ликерт, методи за статистическа обработка на данни, сравнителен анализ и SWOT анализ. Използваният методически

инструментариум е актуален и удачен от гледна точка на особеностите на дестинацията за винен туризъм.

Авторът правилно е отбелязал ограниченията, съпътстващи изследователската му работа. Основните трудности кореспондират с оскъдната монографична специализирана научна литература на български език по въпросите на винения туризъм, непълнотата на наличните статистическите данни, както и трудното получаване на информация от държавните институции за целите на научното изследване.

2.5. Оценка на информираността на докторанта

Докторантът показва добра осведоменост относно теоретичните и практически постижения в областта на винения туризъм. Използва общо 92 литературни източника и 39 интернет сайта. Цитирани са 34 научни произведения на кирилица, 6 нормативни документа на кирилица и 52 произведения на латиница. В приложения списък на използваната литература преобладават заглавия, особено тези на кирилица, от последните десет години.

2.6. Оценка на съдържанието на дисертационния труд

В обобщение от съдържанието на дисертационния труд могат да се направят следните изводи:

Първо, в рецензирания дисертационен труд се разглежда ясно формулиран научно-практически проблем, свързан с използването на сравнителния анализ за оценка и повишаване на конкурентоспособността на дестинации за винен туризъм на регионално равнище. За решаване на проблема в дисертационния труд е систематизиран терминологичен апарат и изследователски модел, който е апробиран по отношение на лозаро-винарските райони в България.

Второ, авторът познава научните достижения както в областта на винения туризъм /глава първа/, така и по отношение на бенчмаркинг

методологията /глава втора/, което е видно от текста и използваната литература.

Трето, в разработката са открити ясно методологичните аспекти на бенчмаркинговото изследване на дестинации за винен туризъм с извеждане и групиране на показатели за оценка и анализ в три направления – предлагане (същински винен продукт с 12 показателя и привлекателност на дестинацията с 6 показателя), търсене (4 показателя) и контекст (5 показателя) /глава втора/.

Четвърто, авторът показва умения за самостоятелно научно изследване, осмисляне на съществуващи научни резултати и аргументиране на собствени идеи. Доказателство са проведените анкетни проучвания на експерти, туристи и собственици на винарски изби, както и систематизираната информация от вторични източници, и извършеният на тази основа сравнителен анализ на лозаро-винарските райони в България като дестинации за винен туризъм. В резултат на сравнителния анализ е направена класация по конкурентоспособност на лозаро-винарските райони в България като дестинации за винен туризъм и са формулирани авторски насоки за създаване на конкурентни предимства на винения туризъм в България. (глава трета).

3. Научно-приложни приноси в дисертационния труд

По наше мнение в дисертационния труд се съдържат научно-приложни резултати с характер на приноси в областта на научното знание – бенчмаркинг, винен туризъм, бенчмаркинг на туристическа дестинация за винен туризъм на регионално равнище както следва:

Първо, систематизиран е бенчмаркинг модел и методика с конкретни показатели, методи за събиране на първична информация, групи респонденти, инструменти за анализ на данните за сравнителен анализ и

оценка на туристическа дестинация за винен туризъм на ниво район в рамките на държава.

Второ, направен е сравнителен анализ на лозаро-винарските райони на България като дестинации за винен туризъм по конкретни показатели според мнението на туристите, експертите по винен туризъм, собствениците на винарни и според обективните характеристики на винарските изби, предлагащи винен туризъм. Систематизиран е SWOT анализ на винения туризъм в България.

Трето, на основата на направените анализи на лозаро-винарските райони на България като дестинации за винен туризъм са изведени конкретни препоръки за повишаване на тяхната конкурентоспособност и за усъвършенстване на винения туризъм в страната като цяло.

4. Критични бележки и въпроси

Допуснатите несъществени пропуски в дисертационния труд са основание за препоръки и бележки както следва:

4.1. Препоръчително е изложението на увода на дисертационния труд да следва логическата последователност – обект на изследване, предмет на изследване, цел и задачи на изследване, изследователска теза и хипотези. В случая изследователската теза не е конкретизирана чрез хипотези за проверка.

4.2. Според нас по-добра подчиненост и обвързаност между обект и предмет на изследването в увода би се постигнала, ако обектът не се ограничава само до продукта на винения туризъм на равнище лозаро-винарски район, а до дестинацията за винен туризъм на регионално равнище като цяло с всичките елементи на нейния маркетингов микс – продукт, цена, дистрибуция и комуникация. Въпросната подчиненост и обвързаност е постигната в голяма степен в самото изложение.

4.3. Прекалената детайлизация на изследователските задачи и

обстоятелствената им формулировка създават впечатлението за припокриване – например между задача 3 и задача 5.

4.4. Разработката би спечелила от по-ясно структурно-съдържателно разграничаване на теоретичните от фактологично-описателните постановки. Например в първа глава се смесва фактологията за винопроизводството и винения туризъм в България с изясняването на понятийния апарат - тероар, същност и особености на винения туризъм и др.

4.5. В началното съдържание липсва заключението като елемент.

4.6. Списъкът с интернет източниците не е номериран.

Предоставяйки възможност на докторанта за достойна защита, поставяме на вниманието му следните въпроси:

Първо, според автора, каква е ролята на неправителствените организации за формиране на партньорства за развитие на винения туризъм в България?

Второ, как авторът вижда ролята на бъдещите ОУТР за развитие на винения туризъм в България в контекста на деветте туристически района в страната?

Трето, как би могла да се използва дигитализацията от винарските изби за вписване на българското винарско наследство в атрактивни туристически практики?

5. Други изисквания към дисертационния труд

Десислава Павлова прилага към дисертацията общо 9 публикации по темата на разработката - три самостоятелни статии и 6 научни доклада, от които два в съавторство. Пет от докладите са от участия в международни конференции.

Представените публикации отразяват части от дисертационния труд и му осигуряват достатъчна публичност.

Приложеният автореферат съдържа основните моменти от дисертационния труд и отговаря на изискванията.

6. Заключение

Представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за неговото прилагане, както и на чл. 53 (1) от Вътрешни правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Разработката показва, че Десислава Павлова познава добре научните постижения и практиката в областта на винения туризъм. Способна е да провежда самостоятелно научно изследване, използвайки съвременните научни методи. Дисертационният труд има стойност както в теоретико-методологически, така и в приложен аспект и може да се използва за усъвършенстване на управлението на дестинации за винен туризъм на регионално равнище.

Достойнствата на дисертационния труд ми дават основание да му поставя **положителна оценка** и да гласувам за присъждането на образователната и научна степен “доктор” в професионално направление 3.9 Туризъм, по научна специалност „Икономика и управление на туризма” на Десислава Светославова Павлова.

03.01.2018 г.

Рецензент:

(проф. д-р Стоян Маринов)